

MOLENSTRAAT (HET BONT PAARDJE)

(intern rapport nr. 90)

DR. M.W.J. DE BRUIJN

Stadionlaan 41
3583 RB Utrecht
Tel. 030 254 19 94
E-post: mwjdebruijn@casema.nl

Utrecht, januari 2003

Inleiding

In het najaar van 2002 is archiefonderzoek verricht naar bebouwing aan de Molenstraat waar in 1981 archeologisch onderzoek is uitgevoerd (DBSP 'Spuistroom'). Het bleek niet mogelijk om met de aanwezige indicering een aaneensluitende reeks bezitters op te stellen. Vanuit het heden liep het onderzoek vast in de zeventiende eeuw. Daarom is tevens gewerkt vanuit de middeleeuwse context. Om een beter inzicht te krijgen in de ontwikkeling van de parcellering zijn ook de belendende percelen in het onderzoek betrokken.

Het gebied waar het onderzochte complex gelegen was heette in de Middeleeuwen doorgaans 'bij' of 'over de Tolbrug',¹ een vage aanduiding die gebruikt werd voor een groter gebied dan de Molenstraat alleen. In de loop van de vijftiende eeuw is ook sprake van 'de straat geheten de Uilenburg' of 'over de Korenbrug ter plaatse genaamd de Uilenburg'.² Later treft men meestal de benaming 'op de Uilenburg' aan.³

I. Perceel van het Schildersgasthuis (Molenstraat 23-27)

Het perceel van het latere Schildersgasthuis was blijkens een opgegeven belending van het noordelijk aangrenzende perceel in 1368 in het bezit van Korstiaan Coninc.⁴ Op 24 december 1383 werd het door de Bossche heiligegeestmeester Albert Wael, die het door middel van een schepenvonnis gekocht had van Jan Coninc, getransporteerd aan Emelrik Vos, zoon van wijlen Evert van Lith. Emelrik beloofde Albert een jaarlijkse cijns van 15 pond te betalen.⁵ Jan Coninc was een broer van Korstiaan, zoals blijkt uit een oorkonde van 7 augustus 1365. Op die datum had Korstiaan een cijns van 8 pond uit de helft van het huis beloofd aan zijn broer Jan.⁶

In 1400 werd gesproken van het erf van wijlen Korstiaan Coninc, nu van de erfgenamen van wijlen Emelrik geheten van Lith.⁷ Het jaar daarvoor droeg Jan Hendriksz. van Mulsel het vruchtgebruik dat Jan Dirksz. van Vught de bakker, gehuwd met Herberg dochter van Korstiaan Coninc, bezat in een deel van de genoemde cijns - 7 pond van 15 pond - over aan Mechteld weduwe van Winrik (?) Rijken.⁸

- 1 Gemeentearchief 's-Hertogenbosch (GAHt), Rechterlijk archief, Bosch' protocol (R.) 1800, f. 181v. (7 augustus 1365): *ultra pontem Bladi*; R. 1177, f. 93 (24 december 1383): *ad pontem dictum Corenbrugge*.
- 2 R. 1233, f. 86 (25 augustus 1464): *in vico dicto den Ulenborch*; R. 1265, f. 373 (15 september 1496): *ultra pontem Bladi ad locum dictum den Ulenborch*.
- 3 Zie bv. R. 1616, f. 182v.-183 (31 maart 1661): *op den Uylenborch*.
- 4 R. 1175, f. 7v.
- 5 R. 1177, f. 93: *Albertus Wael domum et aream sitam in Buscoducis ad pontem dictum Corenbrugge inter hereditatem Gerardi dicti Loy et inter hereditatem quondam Ghibonis dicti Nouwen, venditam sibi a Iohanne Coninc per iudicem mediante sententia etc., prout in litteris, hereditarie supportavit Emelrijco dicto Vos, filio quondam Everardi de Lyt*.
- 6 R. 1800, f. 181v.: *annui et hereditarii census octo librarum monete, quem Christianus Coninck promiserat se daturum et soluturum Iohanni dicto Koninck suo fratri hereditarie mediatim in festo nativitatis Domini et mediatim in festo nativitatis beati Iohannis Baptiste ex medietate domus et aree predictarum, prout in litteris quarum data continet feria quinta post festum beati Petri ad vincula anno Domini millesimo CCC^o sexagesimo quinto*.
- 7 R. 1182, f. 291, blz. 687 nw.: *hereditatem quondam Christiani Coninc, nunc ad heredes quondam Emelrici dicti de Lyt spectantem*.
- 8 R. 1181, f. 161, blz. 317: *Iohannes de Mulsel, filius quondam Henrici de Mulsel, usufructum et totum ius vitalis possessionis quem et quod Iohannes de Vucht, filium quondam Theoderici de Vucht pistoris habuit ac habere debuit ac potuit in een cijns uit goed in Berlicum atque usufructum ad dictum Iohannem de Vucht petinentem in hereditario censu trium librarum monete pro tempore etc. de hereditario censu septem librarum iamdicte monete, qui census septem librarum dicte monete ad Iohannem de Vucht et Herburgem eius uxorem, filiam quondam Cristiani Coninc spectabat de hereditario censu quindecim librarum iamdicte*

Op 21 oktober 1418 droeg Jan Loenman beide helften van het huis en erf over aan Hessel Snabben Jansz. De ene helft werd gesitueerd tussen erf van Gerard Loye en van Gibo Nouden en was gelegen aan de kant van deze laatste, de ligging van de andere helft werd niet omschreven; wel werd vermeld dat Jan Loenman deze helft verkregen had van Reinier Schade door middel van een schepenvonniss. Merkwaardigerwijs volgt hierop in het schepenprotocol een akte waarin Jan Loenman een huis en erf, dat hij van Jan van Best, zoon van Mechteld weduwe van Jan van Geldrop, had gekregen en dat gelegen was tussen erf van Gerard Loy(e) en Gibo Nouden, eveneens overdroeg aan genoemde Hessel.¹

Jan Loenman was gehuwd met Mechteld dochter van Jan Berwout, die op zijn beurt een zoon was van Elizabet Jansdr. Coninc en waarschijnlijk van Gerard Berwout, al blijkt dat laatste niet expliciet uit de akten. De families Loenman, Van Geldrop en Van Best hebben in deze periode diverse Bossche schepenen geleverd, evenals het geslacht Schilder, dat later in het bezit van het complex is gekomen.²

Enkele maanden later, op 28 januari 1419, vond er een erfdeling plaats van de goederen van de

monete, quem censum XV librarum Emelricus dictus Vos, filium quondam Everardi de Lyt, promiserat se daturum et soluturum dicto quondam Cristiano Coninc hereditarie mediatim Iohannis et mediatim Domini ex domo et area sita in Buscoducis ad pontem dictum Corenbrugge inter hereditatem Gerardi Loy ex uno et inter hereditatem Ghybonis dicti Nouden ex alio, en nog een cijns beloofd aan Gynte relicte Everardi de Lyt en na haar dood aan haar kinderen Emelrico et Mette - - -, quem usufructum dictus Iohannes de Mulsel erga dictum Iohannem de Vucht acquisierat, prout in litteris, hereditarie supportavit Mechtildi relicte quondam Winrici (of Wolteri) Riken.

- 1 R. 1191, f. 8v.: *Iohannes Loenman medietatem domus et aree site in Buscoducis ultra pontem Bladi inter hereditatem Gerardi dicti Loye ex uno et inter hereditatem Ghybonis Noudens ex alio, videlicet illam medietatem que sita est versus hereditatem dicti quondam Ghybonis Nouden; insuper reliquam medietatem dicte domus et aree, quas medietates domus et aree predictae Iohannes Loenman erga Reynerum Schaden per iudicem mediante sententia scabinorum de Buscoducis emendo acquisierat, prout in litteris, hereditarie supportavit Hesseloni Snabben Jans soen, cum litteris et aliis et iure - - -, salvis Cristine Conincs, relicte quondam Iohannis Coninc et suis heredibus hereditario censu octo librarum monete, quem censum exinde solvendum habent iuxta continentiam suarum litterarum inde confectarum, ut dicebat. Testes Hubertus et Loenman. Datum XXI octobris.*

Dictus Iohannes Loenman domum et aream sitam in Buscoducis apud pontem dictum Corenbrugge inter hereditatem Gerardi Loy ex uno et inter hereditatem quondam Ghybonis dicti Nouden ex alio, quam domum et aream dictus Iohannes Loenman erga Iohannem dictum de Best, filium Mechtildis relicte quondam Rutgheri de Geldrop, per iudicem mediante sententia scabinorum de Buscoducis emendo acquisierat, prout in litteris, hereditarie supportavit dicto Hesseloni, cum litteris et iure - - -. Testes, datum supra.

Cristina filia quondam Iohannis Berwout, filii quondam Elizabet filie Iohannis Coninc, cum tutore, et Iohannes Loenman, maritus et tutor legitimus Mechtildis sue uxoris, filie dicte quondam Iohannis Berwout, Gerardus filius quondam Rutgheri de Geldrop, ab eodem quondam Rutghero et quondam Mechtilde sua uxore, filia dicte quondam Elizabet, pariter genitus, et Bartholomeus die Wael, filius Gerardi die Wael Ghyben soen, maritus et tutor et¹ tutor¹ legitimus ut asserebat Iohanne sue uxoris, filie dicti Rutgheri et quondam Mechtildis, hereditarium censum quatuor librarum monete de hereditario censu septem librarum dicte monete, qui census septem librarum dicte monete Herburgi filie quondam Christiani Coninc spectabat de hereditario censu quindecim librarum dicte monete, quem censum quindecim librarum dicte monete Emericus Vos, filius quondam Everardus de Lyt promiserat se daturum et soluturum dicto quondam Cristiano Coninc mediatim nativitatis Domini et mediatim nativitatis Iohannis Baptiste de et ex domo et area sita in Buscoducis ad pontem dictum Corenbrugge inter hereditatem Gerardi Loy ex uno et inter (hereditatem) quondam Ghybonis Nouden ex alio, quem censum quatuor librarum primodictus dictus¹ quondam Elisabet erga Iohannem de Vucht, filium quondam Theoderici de Vucht pistoris, maritus et tutor legitimus dicte Herburgis sue uxoris, emendo acquisierat, prout in litteris, hereditarie supportavit supradicto Hesseloni, cum litteris et aliis et iure - - -. Testes, datum supra.

Gerardus filius quondam Rutgheri de Geldrop promisit super omnia dicto Hesseloni quod ipse Rutgerum suum fratrem perpetue talem⁵ habebit quod nunquam presumet se ius in dicto censu quatuor librarum habere. Testes, datum supra.

- 2 B.C.M. Jacobs, *Politie en justitie in 's-Hertogenbosch voor 1629* (Assen-Maastricht 1986) 261-267.

genoemde Elizabet Coninc. Bij deze deling viel aan Jan Loenman en zijn vrouw onder andere een cijns van acht pond uit het hier behandelde complex ten deel.¹ Deze cijns, die zoals gezegd in 1365 gevestigd was door Korstiaan Coninc, speelt een belangrijke rol in de vijftiende-eeuwse geschiedenis van het goed. In 1440 werd het gerechtelijk toegewezen aan Jan van Best wegens niet-betaling van deze cijns. Op 12 maart van dat jaar verkocht Jan van Best het aan Willem zoon van wijlen Rutger Gozewijnsz.² Drie jaar later vond er opnieuw gerechtelijke uitwinning plaats en werd het complex op 26 mei 1443 verkocht aan Goiart Schilder.³

Wat er hierna gebeurd is, is niet duidelijk, maar minder dan twee jaar later werd het complex door middel van een schepenvonnis verkocht aan de hiervóór al als bezitter vermelde Willem Rutger Gozewijnsz. Deze verkocht het complex, gelegen tussen erven van Herman van Ammerzoden en Jacob Go(e)vy, op aan Matheus zoon van wijlen Jan van Tricht.⁴ Jacob Govy was de bezitter van het hierna te behandelen perceel II (later Het Bont Paardje).

De zojuist genoemde belendingen komen ook al voor in een schepenakte van 12 maart 1437, waarin Hendrik Rovers zijn dochter Ida emancipeert en haar ten teken van die emancipatie het goed

- 1 R. 1191, f. 64v.: *Gerardus filius quondam Rutgheri de Geldrop, mariti dum vixit quondam Mechtildis sue uxoris, filie quondam Elisabeth Coninc, pro seipso et pro Rutgero suo fratre, atque Bartholomeus die Wael, maritus et tutor legitimus Iohanne sue uxoris, filie dicti quondam Rutgheri, necnon Iohannes Loenman, maritus et tutor Mechtildis sue uxoris, filie quondam Iohannis Beerwout, filii dicte quondam Elisabeth, necnon Cristina filia quondam Iohannis Beerwout predicti, cum tutore, palam recognoverunt se quondam divisionem hereditariam mutuo fecisse de bonis quondam Elisabeth Coninx predictae, prescriptis⁷ eis successione advolutis, ut dicebante - - -. Et mediante qua divisione hereditarius census octo librarum monete, quem Christianus Coninc promiserat se soluturum Iohanni Coninc suo fratri hereditarie ex medietate domus et aree site in Buscoducis ultra pontem Bladi inter hereditatem Gerardi Loye et inter hereditatem quondam Gibonis Nouden, prout in litteris; item hereditaria pactione unius modii siliginis - - -, dicto Iohanni Loenman et Cristine cesserunt in partem - - -. Op 17 februari werd de cijns overgedragen aan Gevard Coninc, zoon van Jan Coninc (R. 1192, f. 74v.).*
- 2 R. 1800, f. 181v.: *Iohannes de Best fuit adiusticiatus ad medietatem domus et aree site in Buscoducis ultra pontem Bladi inter hereditatem Gerardi Loye ex uno latere et inter hereditatem quondam Gibonis dicti Nouden ex alio, videlicet ad illam medietatem que sita est versus hereditatem dicti quondam Gibonis Nouden; insuper ad reliquam medietatem domus et aree predictarum, occasione defectus solucionis annui et hereditarii census octo librarum monete, quem Christianus Coninck promiserat se daturum et soluturum Iohanni dicto Koninck suo fratri hereditarie mediatim in festo nativitatis Domini et mediatim in festo nativitatis beati Iohannis Baptiste ex medietate domus et aree predictarum, prout in litteris quarum data continet feria quinta post festum beati Petri ad vincula anno Domini millesimo CCC^o sexagesimoquinto, et supportavit Gerardo Mol de Dryel et proclamavit primo, secundo et tertio, et vendidit Willelmo filio quondam Rutgeri Goeswijns soen.*
- 3 R. 1800, f. 327v. nw.: *Gerardus Mol de Driel fuit adiusticiatus ad medietatem domus et aree site in Buscoducis ultra pontem Bladi inter hereditatem Gerardi Loye ex uno latere et inter hereditatem quondam Gibonis dicti Nouden ex alio, videlicet ad illam medietatem que sita est versus hereditatem dicti quondam Gibonis Nouden, occasione defectus solucionis annui et hereditarii census octo librarum monete, quem censum Cristianus Coninck promiserat ut debitor principalis se daturum et soluturum Iohanni dicto Coninck eius fratri ex medietate predicta; atque ad alteram medietatem ad dictum Cristianum Coninck spectantem domus et aree predictae, quam medietatem iamdictam dictus Cristianus antedicto Iohannis simul cum predicta medietate domus et aree predictae pro soluzione dicti census octo librarum dicte monete ad pignus imposuerat et iure hereditario fr...⁷ obligaverat⁷, prout in litteris quarum data continet feria quinta post festum beati Petri ad vincula anno Domini millesimo CCC^o sexagesimoquinto, et proclamavit primo, secundo et tertio, et vendidit Godefrido Scilder.*
- 4 R. 1215, 33v.: *Willelmus filius quondam Rutgeri Goeswijns soen medietatem domus et aree site in Buscoducis ultra pontem Bladi inter hereditatem Gerardi Loeye ex uno et inter hereditatem Ghybonis Noyden ex alio, atque reliquam medietatem eiusdem domus et aree, quas medietates dictus Willelmus erga Gerardum Mol de Dryel per iudicem mediante sententia scabinorum de Buscoducis emendo acquisierat, prout in litteris, et que medietas iam una domus et area esse dinoscitur, et sita est ibidem inter hereditatem quondam Iacobi Goevy ex uno et inter Hermanni van Amerzoyen ex alio, et tendit a communi vico ibidem ad hereditatem dictorum heredum quondam Iacobi, ut dicebat, hereditarie supportavit Matheo filio quondam Iohannis van Trycht.*

transporteert.¹ Hoe dit alles ook zij en wat er verder nog voor transacties hebben plaatsgehad, op 15 februari 1453 droeg Mechteld weduwe van Matheus Jansz. van Tricht het goed in zijn geheel over aan Goiart Schilder.²

Waarschijnlijk is het huis afgebrand bij de grote stadsbrand van 13 juni 1463.³ Op 12 juni 1464 droeg jonkvrouw Heilwig weduwe van Goiart Schilder krachtens diens testament en met toestemming van Marten Govy en Willem Schilder aan Gijsbert van den Pettelaar over 'de huisplaats van een vroeger huis en erf gelegen in 's-Hertogenbosch over de Korenbrug tussen erf van de erfgenamen van wijlen Jacob Govy aan de ene en tussen erf van Herman van Ammerzoden aan de andere zijde, welk huis en erf Goiart Schilder van Mechteld weduwe van wijlen Matheus zoon van wijlen Jan van Tricht had verkregen'. Opmerkelijk genoeg werd de huisplaats enkele weken later, op 3 juli, alweer terug overgedragen aan jonkvrouw Heilwig.⁴

De cijns van 8 pond uit het goed was inmiddels op 25 mei 1451 door Jan van Best overgedragen aan zijn broer Rutger van Geldrop. Volgens de akte had Gevard Coninc, zoon van Jan Coninc, de cijns verkregen van Jan Loenman.⁵ Op 18 april 1482 werd hij door de erfgenamen van Rutger van Geldrop overgedragen aan Heilwig weduwe van Peter Marsse.⁶ Blijkens schepenakte van 8 november 1496 werd hij betaald door Jan Schilder 'uit huis, erf en tuin van het woonhuis van Jan, gelegen in 's-Hertogenbosch ter plaatse geheten op Uilenburg tussen erf van Marselis die Molner aan de ene en tussen erf van Jan Thomasz. de Coster aan de andere zijde en het ene einde, strekkende met het andere einde aan de openbare straat'. Erfgenamen van Rutger van Geldrop, die non waren in het Sint-Geertruijklooster, deden in deze akte afstand van hun recht op de genoemde cijns.⁷

- 1 R. 1207, f. 64v.: *Yda filia Henrici Rovers, ab eodem Henrico et quondam Oda sua uxore, filia quondam Iohannis de Brakel carpentatoris, instanter petiit a dicto suo patre licentiam eundi, essendi, permanendi extra domum, convictum et vestitum dicti sui patris per spatium sex septimanarum et trium dierum iuxta legem et consuetudinem opidi de Buscoducis. Quo facto dictus Henricus emancipavit eandem suam filiam iuxta legem et consuetudinem opidi predicti et in signum huiusmodi emancipationis dictus Henricus domum et aream sitam in Buscoducis ultra pontem Bladi inter hereditatem Iacobi Goevy ex uno et inter hereditatem Hermanni de Amerzoyen ex alio, tendentem a communi vico ad hereditatem Iohannis Loenman, ut dicebat, hereditarie supportavit dicte Yde sue filie.*
- 2 R. 1223, f. 43: *Mechteldis relicta quondam Mathei filii quondam Iohannis van Tricht cum tutore domum et aream sitam in Buscoducis ultra pontem Bladi inter hereditatem heredum quondam Iacobi Goevy ex uno et inter hereditatem Hermanni de Amerzoyen ex alio, quam domum et aream Matheus filius quondam Iohannis van Tricht erga Willelmum filium quondam Rutgeri Goeswijns soen acquisierat, prout in litteris, hereditarie supportavit Godefrido Scilder.*
- 3 *Kroniek van Peter van Os*, A.M. van Lith-Drooglever Fortuijn, J.G.M. Sanders en G.A.M. Van Synghel ed. ('s-Gravenhage 1997) 187.
- 4 R. 1233, f. 181v.: *Domicella Heilwigis relicta quondam Godefridi Scilder cum tutore, potens ad hoc vigore testamenti ac ultime voluntatis quondam Godefridi Scilder predicti, cum tutore, cum expressis consensu et voluntate Martini Goevy et Willelmi Scilder, domistadium olim domus et aree site in Buscoducis ultra pontem Bladi inter hereditatem heredum quondam Iacobi Goevy ex uno et inter hereditatem Hermanni de Amerzoyen ex alio, quam domum et aream Godefridus Scilder erga Mechteldem relictam quondam Mathei filii quondam Iohannis van Tricht acquisierat, prout in litteris, hereditarie supportavit Willelmo filio quondam Ghiselberti vanden Pettelaer - - - .
*Dictus Willelmus dictum domistadium hereditarie supportavit dicte domicelle Heilwigi predictae - - - .**
- 5 R. 1221, f. 280v.: *Dictus Iohannes de Best annum et hereditarium censum octo librarum monete, solvendum hereditarie mediatim Domini et mediatim nativitatis Iohannis ex medietate domus et aree site in Buscoducis ultra pontem Bladi inter hereditatem Gerardi Loy ex uno et inter hereditatem quondam Gibonis Nouden ex alio, quem censum Gevardus Coninc, filius quondam Iohannis Coninc, erga Iohannem Loenman acquisierat, prout in litteris, hereditarie supportavit mihi ad opus Rutgeri de Geldrop, fratri dicti Iohannis de Best.*
- 6 R. 1251, f. 391-391v.
- 7 R. 1265, f. 291: *Notum sit universis quod cum Iohannes de Best hereditarium censum octo librarum monete, solvendum anno quolibet hereditarie mediatim nativitatis Domini et mediatim Baptiste ex medietate domus et aree site in Buscoducis ultra pontem Bladi inter hereditatem Gerardi dicti Loy ex uno et inter hereditatem Gibonis dicti Nouden ex alio hereditarie supportasset Lamberto de Doerne, filio*

Op 22 augustus 1500 ten slotte bestemde Jan Schilder, raad van de stad, zijn ‘twee huizen met hun ondergrond, tuinen, lege erven en overige rechten en toebehoren van die huizen, tezamen en afzonderlijk’ met uitzondering van de inboedel voor de stichting van een gasthuis, dat later bekend zou staan als het Schildersgasthuis. In de oprichtingsakte werd ook de cijns van 8 pond vermeld.¹

De bezitters van dit perceel:

Korstiaan Coninc

zijn broer Jan Coninc bij schepenvonnis →

Albert Wael, heiligegeestmeester 24 december 1383 →

Emelrik Vos, zoon van Evert van Lith

zijn erfgenamen

Jan Loenman, gehuwd met Mechteld dochter van Jan Berwout zoon van Elizabet Jansdr. Coninc, 21 oktober 1418 →

Hessel Snabben Jansz.

gerechtelijke uitwinning →

Jan van Best 12 maart 1440 →

Willem Rutger Gozewijnsz.

gerechtelijke uitwinning 26 mei 1443 →

Goiart Schilder

gerechtelijke uitwinning 1/2 →

Willem Rutger Gozewijnsz. 20 januari 1445 →

Matheus Jansz. van Tricht

zijn weduwe Mechteld 15 februari 1453 →

Goiart Schilder

zijn weduwe Heilwig 12 juni 1464 →

Willem Gijsbertsz. van den Pettelaer 3 juli 1464 →

Heilwig weduwe van Goiart Schilder

haar zoon Jan 22 augustus 1500 →

Schildersgasthuis

II. Perceel van Het Bont Paardje (Molenstraat 17-21)

Het complex bestond aanvankelijk uit twee huizen. Het zuidelijke was in de tweede helft van de veertiende eeuw in het bezit van Gibo Nouden. Op 20 januari 1368 droeg zijn zoon Aart het door hem

Cristiani, ad opus Rutgeri de Geldrop, fratri¹ dicti Iohannis de Best, prout in litteris, et que censum dictus Rutgerus de Geldrop in suo testamento et ultima voluntate legasset liberis neptis sue, quequidem Elisabeth fuerat filia sororis dicti Rutgeri et uxor Wolteri de Broeckhoeven, de quoquidem Woltero ipsa habuit et genuit quatuor proles, videlicet Henricum, Rutgerum, Iohannam et Bartholomeam, quequidem Iohanna et Bartholomea professe fuerunt in dicto conventu¹ (= conventu sancte Geertrudis in Buscoducis), et quem censum pro presenti Iohannes Scilder solvit et solve tenetur ex domo, area et orto inhabitationis dicti Iohannis, sitis in Buscoducis ad locum dictum opten Ulenborch inter hereditatem Marcelii die Molner ex uno et inter hereditatem Iohannis filii Thome die Coster ex alio et uno fine, tendentibus cum reliquo fine ad communem plateam, ut dicebat, constitute igitur coram scabinis infrascriptis sorores Iohanna Hoerkens, priorissa, Katherina de Eyck, suppriorissa et Hadewigis de Brecht, procuratrix, conventuales conventus sancte Geertrudis predicti, cum expressis consensu et voluntate fratris Gerardi de Graffroede², rectoris et confessoris dicti conventus, cum tutoribus, totam partem et omne ius hereditarium ad dictum conventum ut dicebant spectantes in dicto censu hereditarie supportaverunt Heilwigi relicte quondam Petri Merss.

1 GAHt, Schildersgasthuis 2: *quasdam duas domus suas cum earum fundis, ortis, vacuis hereditatibus, ceterisque juribus et attinentiis earundem domorum singulis et universis, demptis domus utensilibus et aliis rebus in eisdem existentibus, sitis in Buscoducis ad locum dictum Ulenborgh, in ea quantitate, longitudine, latitudine qua ibidem sitę sunt et ad eundem testatorem pertinere et spectare dinoscuntur.*

geërfde recht over aan zijn broers Jan, Matheus en Gijsbert en zijn zuster Eefse. Het huis en erf werd bij die gelegenheid gesitueerd tussen erven van Korstiaan Coninc en Evert van Lith.¹ De laatste was de bezitter van het noordelijk gelegen huis.

Hierna ontbreken de gegevens van verschillende transacties, zoals blijkt uit een schepenaakte van 9 januari 1414. Op die datum transporteerde Goossen van Deil, zoon van Aart van Deil, een aantal rechten op dit huis aan Jacob Govy Martensz. Het ging hierbij om:

- het recht van Aart, Jan, Matheus, Gibo en Eefse, kinderen van Gibo Nouden, op de helft van het erf gesitueerd tussen erf van Peter Coninc en van Hendrik Tolinc; Aart van Deil had dit verkregen van Peter zoon van Gibo Nouden;
- het recht op de helft van dit erf die aan Peter zoon van Gibo Nouden toebehoorde, namelijk die helft die gelegen is naar het erf van Peter Coninc toe;
- een stukje erf van 1¼ voet breed tussen het erf van Aart van Deil en dat van Evert van Lith *die scipmaker*, samen met de stenen muur op dat stukje erf; Aart van Deil had dit verkregen van genoemde Evert.

Hieruit ging behalve de hertogcijs een cijns van 7 pond 10 schellingen.²

Het ging bij het eerste recht waarschijnlijk om een deel van het perceel dat niet aan de straat lag; anders laat de belending van Hendrik Tolinc zich niet verklaren.

Het noordelijk perceel omvatte een erf, waarin het vierde deel van een ten noorden hiervan gelegen huisplaats (*domistadium*) werd opgenomen. Ik kom hier op terug bij de behandeling van deze huisplaats (onder III).

In de tweede helft van de veertiende eeuw behoorde dit perceel, met inbegrip van het genoemde vierde deel, aan de scheepsbouwer Evert van Lith. Aan het eind van de eeuw kwam het door middel van een schepenvonnis in het bezit van Jan Berwout, zoon van wijlen Gerard Berwout, die het op 4 april 1399 overdroeg aan Hubert Osman. Vóór die tijd hadden de moeder van Jan Berwout, Liesbet, en haar kinderen al rechten op het complex gehad. Het werd bij die gelegenheid gesitueerd tussen erven van Jacob Groy en Aart van Deil.³ De laatste was de bezitter van de zojuist behandelde

1 R. 1175, f. 7v.: *Arnoldus filius quondam Ghibonis dicti Nouden omnem partem et omne ius sibi de morte duorum quondam parentum iure successionis hereditarie advolutas in domo et area que fuerat eiusdem quondam Ghibonis, sita in Buscoducis ultra pontem Bladi inter hereditatem Christiani Conincs ex uno et inter hereditatem (que) fuerat² Everardi de Lit ex alio latere, ut dicebat, hereditarie supportavit Iohanni suo fratri ad opus eiusdem Iohannes et ad opus Eefse eius sororis et Mathei atque Ghiselberti fratrum ipsius - - -*

2 R. 1188, f. 321v.: *Goeswinus van Deyl, filius quondam Arnoldi van Deyl, partem et ius que ad Arnoldum, Iohannem, Matheum, Ghibonem et Eefsam, liberos quondam Ghibonis Nouden spectabant in medietate hereditatis site in Buscoducis ultra pontem Bladi inter hereditatem quondam Petri Coninc et inter hereditatem Henrici Tolinc, supportatas Arnoldo de Deyl a Petro filio dicti quondam Ghibonis Nouden, prout in litteris; insuper partem et ius que ad Petrum filium dicti quondam Ghibonis spectabant in medietate pretacta, que medietas sita est in latere versus hereditatem quondam Petri Coninc predicti, quas pars et ius iamdictas Arnoldus de Deyl erga dictum Petrum filium quondam Ghibonis adquisierat, prout in litteris; insuper particulam hereditatis, unam pedatam et quartam partem unius pedate terre in latitudine continentem, sitam in Buscoducis ultra pontem predictum inter hereditatem Arnoldi de Deyl et inter domum Everardi de Lyt die scipmaker, simul cum parte muri lapidei in ipsa consistentis, quam particulam Arnoldum de Deyl erga dictum Everardum adquisierat, prout in litteris, hereditarie supportavit Iacobo Govy Martens soen, cum litteris et iure, promittens super omnia ratum servare et obligationem et impetitionem ex parte sui et dicti quondam Arnoldi de Deyl deponere, exceptis oneribus ac condicionibus in pretactis litteris contentis. Promisit insuper super omnia si ex premissis plus fuerit solvendus de iure quam census domini nostri ducis et quam hereditarius census septem librarum et X solidorum monete, hoc deponet omnino - - -*

3 R. 1181, f. 174v., blz. 344: *Iohannes Berwout, filium quondam Gerardi Berwout, domum et aream Everardi de Lyt des sceepmakers, sitam in Buscoducis ultra pontem Bladi inter hereditatem Iacobi Groy et inter hereditatem Arnoldi de Deyle, venditam sibi ab Arnoldo dicto Groet Art per iudicem mediante sententia scabinorum in Buscoducis, prout in litteris, hereditarie supportavit Huberto Osman, filio quondam Iohannis Alarts soen, promittens super omnia ratum servare, salvis tamen Elizabeth matri dicti Iohannis*

zuidelijke helft, Jacob Groy van drie vierde delen van de genoemde huisplaats.

Op 4 januari 1410 droeg Robbert van Nijnsel huis en erf dat van Jan Berwout was en het achter dit perceel gelegen achterhuis, zoals die aan Hubert Osman hadden toebehoord, over een Jacob Govy, zoon van wijlen Marten Coppenz. Het voorhuis werd gesitueerd tussen erf van Aart van Vladeracken en erf van Gozewijn van Deil; het achterhuis tussen erf van Evert van Lith de scheepsbouwer en erf van Jan van Ammerzoden. Dit laatste strekte zich uit vanaf het voorhuis tot aan de straat naar de Hogedonk. Het zal hierbij gegaan zijn om de Koepoortstraat, de huidige Sint-Jansstraat.¹

Het noordelijke huis is dus op 4 januari 1410 en het zuidelijke op 9 januari 1414 in het bezit gekomen van Jacob Govy, ook wel Jacob Copgovye genoemd. Aangenomen mag worden dat deze er een nieuw omvangrijk stenen huis op heeft gebouwd, mogelijk na de stadsbrand van 28 juni 1419.² Eerder is overigens al wel sprake van stenen muren: de behandelde akte van 9 januari 1414 spreekt van een stenen muur tussen erf van Aart van Deil en het huis van Evert van Lith.³

Later in de vijftiende eeuw is dit complex in handen gekomen van Aart Aart Woutersz., die gehuwd was met Agnes dochter van Jacob Govy. In 1452 wordt hij voor het eerst als zodanig genoemd als belending van het noordelijk naastgelegen perceel.⁴ Zoals ook al bij de behandeling van perceel I is gezegd, hebben er waarschijnlijk in 1464 weer bouwactiviteiten plaatsgehad, mogelijk opnieuw na een stadsbrand, die plaatsvond op 13 juni 1463.⁵ Op van het daaropvolgend jaar sloten Aart Aart Wouters en zijn buurvrouw aan de zuidzijde, Heilwig weduwe van Goiart Schilder, met haar zoon Jan een overeenkomst waarbij werd bepaald dat een stenen muur gelegen achter in de breedte op het erf van beiden ter lengte van 28½ voet gemeenschappelijk zou blijven en dat zij die op beider kosten zouden optrekken tot een gevel. Wanneer in die muur gebroken zou worden, zou de breker de andere buiten schade en kosten houden. Het erf van de muur tot aan de openbare straat zou aan Heilwig blijven in de breedte die het op dat moment had, behoudens zowel aan Heilwig en haar zoon Jan als aan Aart een halve voet voor de dakdrup van hun langs de genoemde straat gelegen erven vanaf de genoemde stenen muur tot aan de straat.⁶ Enkele maanden later, op 25 augustus 1464, deed Aart

Berwout suo censu et liberis eiusdem Elizabeth suo censu, quos ipsa Elizabeth et eius liberi ex dicta domo et area annuatim de iure habent solvendo, atque suo iure quod ipsa Elizabeth et eius liberi ante dictam venditionem dicte domus et aree per iudicem mediante sententia scabinorum in Buscoducis factam ut prefatur, iuxta continentiam litterarum inde confectarum, (habuerant), salvo tamen predicto Iohanni in premissis hereditario censu XL solidorum, quem dictus Hubertus eidem Iohanni exinde solvere promiserat.

- 1 R. 1186, f. 301: *Robbertus de Neynsel domum et aream que fuerat Iohannis Berwout, sitam in Buscoducis ultra pontem Bladi inter hereditatem Arnoldi de Vladeracken ex uno et inter hereditatem Goeswini van Deyl ex alio, atque domum posteriorem que fuerat dicti Iohannis Berwout, sitam ibidem retro domum primodictam inter hereditatem Everardi van Lyt die sceepmaker ex uno et inter hereditatis Iohannis de Amerzoyen ex alio, tendentem a domo primodicto ad vicum tendentem versus locum dictum die Hoghedonc, simul cum attinentiis domorum et arearum predictarum, prout premissa ad Hubertum Osman spectare consueverant, ut dicebat, hereditarie supportavit Iacobo Govy, filio quondam Martini Coppen soen.*
- 2 *Kroniek van Peter van Os*, 129. Zie voor de mogelijke fundering van dit nieuwe huis H.L. Janssen, 'Medieval material culture and the problem of the historical interpretation of archaeological evidence: the example of the town of 's-Hertogenbosch', in: *Mensch und Objekt im Mittelalter und in der frühen Neuzeit* (Wenen 1990) 436, fig. 7.
- 3 R. 1188, f. 321v.: *particulam hereditatis, unam pedatam et quartam partem unius pedate terre in latitudine continentem, sitam in Buscoducis ultra pontem predictum inter hereditatem Arnoldi de Deyl et inter domum Everardi de Lyt die scipmaker, simul cum parte muri lapidei in ipsa consistentis, quam particulam Arnoldum de Deyl erga dictum Everardum acquisierat.*
- 4 R. 1222, f. 59 (10 mei 1452): *inter hereditatem Arnoldi filii Demari de Venrode ex uno et inter hereditatem Arnoldi Wouters ex alio.*
- 5 *Kroniek van Peter van Os*, 187.
- 6 R. 1233, f. 188v.: *Domicella Heilwigis relicta quondam Godefridi Scilder et Iohannes eius filius parte ex una et Arnoldus filius quondam Arnoldi Wouters soen parte ex altera, cum tutore, palam recognoverunt se (fecisse) certas ordinationes et conventiones de suis hereditatibus sibi adiacentibus, sitis in Buscoducis ultra pontem Bladi, unde convenerunt quod quidam murus lapideus, situs retro lateraliter in hereditate dictarum partium ad distantiam et longitudinem vigintiocto et dimidii pedatarum, est, erit et perpetue*

Wouters afstand van 1¼ voet van wijlen Goiart Schilder, gelegen tussen het huis en erf van Heilwig weduwe van Goiart Schilder en erf van Aart.¹ Ook deze transactie zal in verband hebben gestaan met bouwactiviteiten. Opmerkelijk is dat ook in de schepenakte van 9 januari 1414 sprake is van een stukje erf van 1¼ voet breed.² Dit stukje was niet hetzelfde als het hier behandelde: het lag tussen de beide hier behandelde huizen. Mogelijk betrof het in beide gevallen een druipstrook. Zoals uit het bovenstaande is gebleken bedroeg de dakdrup een halve voet. De resterende kwartvoet zal ervoor gezorgd hebben dat de beide daken elkaar niet raakten.

Op 9 november 1464 vestigde - 'verkocht' - Aart Wouters een cijns op zijn goed, dat toen omschreven werd als 'huis, erf en tuin (...) bij de brug geheten de Korenbrug tussen erf van Heilwig weduwe van wijlen Goiart Schilder aan de ene en tussen erf van Jan Martens aan de andere zijde, strekkend van de openbare straat aldaar tot het overige erf van de verkoper'.³ Er is dus slechts sprake van één huis aan de straatzijde. Dit was niet meer het geval in 1476, toen Jan, de zoon van de inmiddels overleden Aart Wouters, een cijns 'verkocht' uit het hele complex, bestaande uit twee huizen en erven en achterhuis, gelegen tussen erf van de al vaak genoemde Heilwig en haar kinderen aan de ene zijde en erf van Jan Martens en erf van de erfgenamen van Dirk Bull aan de andere zijde en het ene eind, strekkend tot aan de openbare straat met het andere eind.⁴

Deze cijns werd in 1479 overgedragen aan Heilwig weduwe van Goiart Schilder,⁵ die hem vervolgens op 13 oktober 1480 overdroeg aan de huisarmen van de Vismarkt en de Korenbrug. Van de hiervan opgemaakte schepenakte is ook het origineel bewaard gebleven in het archief van het Blok van de Vismarkt. Op de rugzijde van dit stuk staat: *Ende ick joffrou Heylwijch Scilders begheer dat men dese III pont tsaers den armen aen rijs (rijshout als brandstof) leggen sall, den armen des wijnters te gheven.*⁶

Jan Aart Wouters heeft hierna al zijn goederen overgedragen aan zijn zwager Thomas de Coster, gehuwd met zijn zuster Liesbet, onder voorbehoud van een lijfrente van 16 rijns gulden. Onder meer hierover is een conflict ontstaan met zijn broers Aart en Dirk. De erfgenamen van Aart Wouters legden op 17 januari 1482 hun geschil bij. Enkele door de gebroeders Aart en Dirk en hun zwager Thomas de Coster gekozen *paysmekers* bepaalden toen onder meer dat Aart, Dirk en Thomas elk een derde deel van die goederen kregen en ook elk een derde deel van de genoemde lijfrente zouden

permanebit communis partibus, et quod dicte partes eorum communis expensis altabunt et altare tenebuntur ad edificium lapideum dictum stenen ghevel. Et si aliquis dictarum partium edificando in eodem muro aliquod fregerint, quod ille sic edificans hoc reformabit absque dampnis et expensis alterius non edificans, atque quod hereditas tendens a dicto muro versus et usque ad communem vicum domicelle Heilwigi predictae manebit et manere poterit in ea latitudine qua ibidem de presenti sita est, salvis dicte domicelle Heilwigi et Iohannis suo filio dimidia pedata et predicto Arnoldo dimidia pedata pro suis stillicidiis suarum hereditatum iuxta dictum vicum sibi immediate² sitarum a muro lapideo predicto versus eundem vicum tendentem.

1 R. 1233, f. 86: *Arnoldus filius quondam Arnoldi Wouters tamquam maritus et tutor legitimus ut dicebat Agnetis sue uxoris, filie quondam Iacobi Goevyne, de et super quinque quartis partibus unius pedate (bovengeschreven: hereditatis³), dictis vijff vierdelvoets quondam Godefridi Scilder, sitis in Buscoducis in vico dicto den Ulenborch inter domum et aream Heylwigis relicte legitime dicti quondam Godefridi Scilder ex uno et inter hereditatem dicti Arnoldi ex alio, et iure ad opus dicte Heilwigis hereditarie renuntiavit.*

2 R. 1188, f. 321v.

3 R. 1234, f. 10: *domo, area et orto sitis in Buscoducis prope pontem dictum die Korenbrugge inter hereditatem Heilwigis relicte quondam Godefridi Scilder ex uno et inter hereditatem Iohannis Martens ex alio, tendentibus a communi vico ibidem ad reliquam hereditatem dicti venditoris.*

4 R. 1246, f. 277v.: *Iohannes filius quondam Arnoldi filii quondam Arnoldi dicti Wouters soen hereditarie vendidit Iohanni Toelinc, filio quondam Ghijsberti, hereditarium censum trium librarum monete, solvendum hereditarie nativitatibus Iohannis Baptiste de et ex duabus domibus et areis ac domo posteriori, sitis in Buscoducis apud pontem Bladi inter hereditatem domicelle Heylwigis relicte quondam Godefridi Scilder et eius liberorum ex uno et inter hereditatem Iohannis dicti Martens et hereditatem heredum quondam Theoderici dicti Bullen ex alio et fine uno, tendentibus ad communem plateam cum reliquo fine.*

5 R. 1248, f. 171 (2 maart 1479).

6 R. 1250, f. 191v.; GAHt, Blok Vismarkt 6000.

betalen. Wanneer partijen gezamenlijk het huis *aen die Corenbrugge* wilden verkopen, dat zij dat dan zouden mogen *vertieren* (in andere handen brengen?), met dien verstande dat Aart en Dirk dan ander goed moesten *te pande setten* voor de betaling van de lijfrente van 16 pond aan hun broer Jan. Een curieuze bepaling was dat de kinderen van Thomas zouden mogen behouden *alsulken hogenoets pot, een hogenoets kan, een leech kan, een brede scotel, drie ofte vier tonnekens ende twe kandeliers als Jan den voirscreven kijnderen heeft gegeven*.¹ Het was dus duidelijk dat de overdracht van Jan aan Thomas was gedaan in strijd met de rechten van de andere kinderen als erfgenamen van Aart Wouters.

Hierna lijkt het huis spoedig in handen te zijn gekomen van Dirk. Deze vestigde op 27 maart 1482 een cijns op het huis.² Op 19 april van dat jaar droeg Thomas zoon van wijlen Dirk Jan Petersz. alias Coster als man van Liesbet dochter van wijlen Aart Aart Wouters de helft en alle hem toebehorende aandeel en recht in het complex over aan zijn zwager Dirk. Zoals uit een latere schepenakte blijkt, erfde Dirk de andere helft van zijn broer Jan.³ Het complex werd op 19 april 1482 omschreven als twee huizen en daaraan liggende erven en een stukje leeg erf en een achterhuis. Het geheel werd gesitueerd tussen erf van jonkvrouw Heilwig Schilder, weduwe van Goiart Schilder, aan de ene zijde en tussen erf van Jan Martens en zijn zoon Berend aan de andere zijde, strekkend van de openbare straat naar achter tot aan het erf van genoemde jonkvrouw Heilwig. Ook werd het recht overgedragen op een weg aldaar achtergelegen langs het erf van de kinderen van wijlen Dirk Bull en strekkende tot aan de openbare straat geheten de Koepoortstraat, dit wil zeggen de huidige Sint-Jansstraat, en verder het recht op muren, goten, dakdruppen en alle overige rechten en toebehoren, zoals ze aan Aart Aart Wouters hadden toebehoord.⁴ Uit dit complex gingen verschillende cijnsen:

- een pond oud geld;
- een cijns aan het Moensgasthuis aan de Papenhuls;
- twee pond aan het huis van Postel;
- zeven pond aan jonkvrouw Geertruid, weduwe van Rutger van Geldrop;
- negen pond eertijds aan jonkvrouw Liesbet van Geel, nu aan andere personen of vrome doelen;
- de hierboven al vermelde cijns van drie pond aan jonkvrouw Heilwig Schilder;
- en tot slot de hertogcijns.

Op 7 oktober 1484 vestigde Dirk Wouters nog een cijns van zes pond op het complex⁵ en op 3 september 1485 beloofden Dirk en zijn zwager Thomas de Coster aan hun zuster respectievelijk schoonzuster Aleid een lijfrente van twee mud rogge per jaar, elk uit hun eigen woonhuis.⁶ Op 11 december 1495 ten slotte droeg Liesbet weduwe van Dirk haar vruchtgebruik in het complex over aan

1 R. 1251, f. 163-164: *bij also oft hen gezamender hant verdocht dat orbaer weer te vercopen het huys staende aen die Corenbrugge, dat sij alsdan dat sullen mogen vertieren, beheltelijcken dien dat alsdan Art ende Dirck sullen Thomassen voirscreven te pande setten anderen goeden goet genoch wesende voer hoer porcie vanden sestien rijns gulden lijffpensie voirscreven.*

2 R. 1251, f. 194.

3 R. 1265, f. 239-239v. (11 december 1495): *reliqua medietas ad dictum Theodericum per mortem quondam Iohannis filii dicti quondam Arnoldi iure successionis hereditarie advoluta est.*

4 R. 1251, f. 392-392v.: *Thomas filius quondam Theoderici Jan Peters soen alias Coster tamquam maritus et tutor legitimus ut dicebat Elizabeth sue uxoris, filie quondam Arnoldi Arnt Wouters soen, medietatem totamque partem et omne ius ad ipsum ut dicebat spectantem in duabus domibus et areis sibi immediate coadiacentibus et particula vacue hereditatis et domo posteriori dicti quondam Arnoldi filii quondam Arnoldi Wouters soen, sitis in Buscoducis ultra pontem Bladi inter hereditatem domicelle Heilwigis Scilders, relicte quondam Godefridi Scilder, ex uno et inter hereditatem Iohannis Martens et Bernardi eius filii ex alio, tendentibus a communi vico retrorsum usque ad hereditatem dicte domicelle Heylwigis, simul et in via ibidem retro situata iuxta hereditatem liberorum quondam Theoderici Bulle et tendente usque ad communem vicum dictum die Koepoortstraet, et in muris, guttariis, stillicidiis ceterisque iuribus et attinentiis premissorum singulis et universis, prout et quemadmodum premissa ibidem sita sunt et ad dictum quondam Arnoldum filium quondam Arnoldi Wouters soen pertinere consueverant, ut dicebat, hereditarie supportavit Theoderico filio dicti quondam Arnoldi Wouters soen.*

5 R. 1254, f. 142.

6 R. 1254, f. 476.

haar kinderen Peter en Agnes, die het vervolgens, met toestemming van hun voogden en krachtens het testament van hun vader, overdroegen aan Jan zoon van Thomas de Coster. Blijkens de akte had Dirk eertijds de ene helft verkregen van genoemde Thomas, gehuwd met zijn zuster Liesbet, en de andere helft geërfd van zijn broer Jan.¹ Deze was nog bezitter in 1501.²

Met name vanwege de gebrekkige indicering van het Bosch' schepenprotocol na 1500 was het niet mogelijk de bezitsgeschiedenis in de zestiende en de eerste helft van de zeventiende eeuw te reconstrueren. Ook de cijnsregisters boden hiervoor te weinig aanknopingspunten. Dank zij het lopende indiceringsproject van het Bossche stadsarchief werd een schepenakte van 31 maart 1661 getraceerd, waarin we het vroegere complex van Jacob Govy en daarna Aart Wouters weer tegenkomen. Op die datum vond de volgende transactie plaats:

Aert Aertse Ysvogel als wettich man ende momboir van Theuniske syne huysvrouwe, dochtere wylen Theunis Dilis, de helft van huys, erve, ledige plaetse ende stallinge met syne voordere rechten ende toebehoorten, genoemt het Bont Peertken, gestaen ende gelegen op den Uylenborch binnen dese stadt neffens erve Wouter Aertse Legius ex uno ende neffens huys ende erve Stoffel de Karsman ex alio, streckende voor vande gemeyne straet tot op de oliemolen van Laureyns van de Biechelaer, welcke helft der voorschreven huysinge ende erffnisse den voornoemde Aert Aertse is aengecomen mits doot ende afflyvicheyt van syn voorschreven huysvrouwe ouders, ut dicebat, heeft hy mits desen wittelic ende erfflic opgedragen ende overgegeven den voornoemde Wouter Aertse Legius, synen swaeger, den welcken als man ende momboir van Mechtelt Dilis, syne huysvrouwe, d'andere helft daer inne van te vorens was competende.³

De genoemde oliemolen bestond, zoals onder III zal blijken, al in de vijftiende eeuw.

In het verpondingsregister van 1635 wordt *Wouter in 't Bont Paert* genoemd als eigenaar en gebruiker. Het register van 1654 spreekt van *Reijnier Curtius, eijgenaer in 't Bont Paert, getaxeert op hondert twaelf ponden, comt den achsten penninck XIII £*. Het bedrag is doorgehaald en daarbij is geschreven: *Philips van Beugen bij verdeling III £; weduwe Wouter Aerts bij verdeling XI £*.⁴ Mogelijk ging het hierbij om de inkomsten die Philips van Beugen, zoals hierna zal blijken, sinds 1675 uit het goed had, terwijl de weduwe Wouter Aerts eigenaresse was.

Aan het eind van de zeventiende eeuw werd het complex - toen omschreven als *huijs, erve, plaetse, stallinghe etcetera met sijne ap- ende dependentie van dien, gelegen binnen dese stadt op den Ulenborgh, genoemt het Bont Peertien* - uitgewonnen door de erfgenamen van Philips van Beugen wegens een schuld van 1609 gulden terzake van een schepengelofte door Mechteld weduwe

- 1 R. 1265, f. 239-239v.: *Elizabeth relicta quondam Theoderici filii quondam Arnoldi dicti Aert Wouterssoen cum tutore usufructum sibi ut dicebat competentem in duabus domibus et areis sibi immediate adiacentibus et particula vacue hereditatis et domo posteriori dicti quondam Arnoldi, sitis in Buscoducis ultra pontem Bladi inter hereditatem domicelle Heilwigis Schilders ex uno et inter hereditatem Iohannis dicti Martens et Bernardi eius filii ex alio, de quibus domibus, areis et hereditatibus predictis dictus quondam Theodericus unam medietatem cum iure vici ibidem retro situati erga Thomam filium quondam Theoderici dicti Jan Peters soen alias Coster tamquam maritus Elizabeth sue uxoris, filie dicti quondam Arnoldi, adquisierat, prout in litteris, et reliqua medietas ad dictum Theodericum per mortem quondam Iohannis filii dicti quondam Arnoldi iure successionis hereditarie advoluta est, ut dicebat, legitime supportavit Petro et Agneti eius sorori, liberis dicte Elizabeth et quondam Theoderici predictorum - - -. Notum quod cum ita actum sit, constituti dicti liberi in presentia, consensu et auctoritate dicti Thome et Arnoldi Strick² tamquam tutorum sive curatorum dictorum prolium per testamentum sive ultimam voluntatem dicti Theoderici ordinatorum premissa hereditarie supportaverunt Iohanni filio dicti Thome - - -.*
- 2 R. 1269, f. 325v. (6 augustus 1501): *hereditarium censum viginti solidorum antique pecunie quem dictum hospitale solvendum habet hereditarie nativitatis Domini ex domo et area quondam Arnoldi Wouters, nunc vero Iohannis Thomaessen alias Custers, sita in Buscoducis ultra pontem Bladorum.*
- 3 R. 1616, f. 182v.-183.
- 4 Algemeen Rijksarchief 's-Gravenhage (ARA), Raad van State 2135.

van Wouter Aartsz. Legius gedaan op 16 augustus 1675.¹ Op 8 augustus 1697, toen Rogier Curtius als bewoner vermeld werd, verwierven de erfgenamen het complex in publieke verkoop² en op 12 oktober van hetzelfde jaar zou het overgedragen zijn aan Johan van Cuijk de oude. Dit blijkt uit een schepenakte van 1 juni 1711, waarin deze Johan van Cuijk zijn vruchtgebruik overdraagt aan zijn kinderen, die vervolgens het goed transporteren aan de Bossche burger Johan van den Heybergh. De koopsom bedroeg 686 gulden; op het complex rustte nog een last van 1000 gulden, 7 stuivers, 8 penningen.³

Johan van den Heybergh verkocht het goed, omschreven als *een wel ter neeringh staande huijsinge, (f. 403v.) stallinge ende erven met aght bedsteeden, ap- ende dependentie vandien, gestaan ende geleege binne deese stad op den Uijlenburgh, gemeenlijck genaemt het bont Pertie* op 28 maart 1720 voor 2450 gulden aan Arnoldus Dams, eveneens burger van 's-Hertogenbosch. De curator van de boedel van deze laatste droeg het geheel op 12 december 1733 over aan Leonardus la Bonte, wachtmeester in het regiment van generaal Du Portail. De koopsom bedroeg toen 1965 gulden, onder vermelding van een last van 41 gulden, 5 stuivers.⁴ Later in de achttiende eeuw, op 30 november 1773, kwam het goed in het bezit van Adriaan van Wamelo (?) voor 2/3 en Gerarda van de Ven in Rosmalen voor 1/3 en op 5 januari 1775 van Johanna Petronella de Neef, weduwe van Arnoldus Bogaars. Hierna verefde het aan haar zoon Hendricus Bogaars.⁵

Lijst van bezitters derhalve:

zuidelijke helft:

Gibo Nouden

zijn zoon Aart 20 januari 1368 →

broers en zuster Jan, Matheus, Gijsbert en Eefse hun aandeel in de helft (?) en Peter zoon van Gibo Nouden de helft (?) →

Goossen Aartsz. van Deil 9 januari 1414 →

Jacob Govy Martensz.

noordelijke helft:

Evert van Lith de scheepsbouwer (?) →

Aart Groetart →

Jan Gerardsz. Berwout 4 april 1399 →

Hubert Osman, zoon van Jan Alardsz. 24 juli 1405 vruchtgebruik →

zijn zoon Jan 24 juli 1405 →

Jan Jansz. Berwout

Robbert van Nijnsel 4 januari 1410 →

Jacob Govy, zoon van Marten Coppensz.

het geheel:

Jacob Govy →

dochter Agnes, gehuwd met Aart Aartsz. Wouters

zoon Jan Aartsz. Wouters helft →

zijn broer Dirk Aartsz. Wouters

Liesbet dochter van Aart Wouters, gehuwd met Thomas Dirk Jan Petersz. de Coster helft 19 april 1482 →

haar broer Dirk Aartsz. Woutersz.

Liesbet weduwe Dirk Aartsz. Wouters vruchtgebruik 11 december 1495 →

haar kinderen →

Jan Thomasz. de Coster

??

1 R. 1816, f. 430v.

2 R. 1836, f. 159-167v.

3 R. 1704, f. 109v.-111v.

4 R. 1721, f. 278v.-279.

5 Rijksarchief in Noord-Brabant (RANB), Raad en rentmeester-generaal 282 (cijnsregister 1728-1810).

Wouter N.N.

Teunis Dilis x N.N.

Teuniske dochter van Teunis Dilis, gehuwd met Aart Aart IJsvogel 31 maart 1661 →

Wouter Aartsz. Legius, gehuwd met Mechteld Teunisdr. Dilis

Mechteld weduwe na uitwinning →

erfgenamen van Philips van Beugen 12 oktober 1697 →

Johan van Cuijk de oude vruchtgebruik 1 junii 1711 →

zijn kinderen 1 juni 1711 →

Johan van den Heybergh 28 maart 1720 →

Arnoldus Dams

de curator van zijn boedel 12 december 1733 →

Leonardus la Bonte 5 januari 1775 →

Johanna Petronella de Neef, weduwe van Arnoldus Bogaars →

zoon Hendricus Bogaars

III. Perceel ten noorden van Het Bont Paardje (Molenstraat 7-15)

De geschiedenis van de parcellering ten noorden van Het Bont Paardje vóór de tweede helft van de vijftende eeuw is verwarrend. Omstreeks 1450 was er sprake van een huis en erf met zijn toebehoren, gelegen over de Korenbrug tussen erf van Aart Demarsz. van Venray aan de ene en Aart Wouters aan de andere zijde, strekkend met beide zijden aan de openbare straat.¹ Met de straat aan de achterzijde zal het straatje zijn bedoeld dat vanuit de Koepoortstraat (de tegenwoordige Sint-Jansstraat) achter de percelen aan de westkant van de Molenstraat liep tot aan Het Bont Paardje.

Eerder was hier sprake van een huisplaats (*domistadium*) die in vieren verdeeld was. Drievierde deel van deze huisplaats werd op 19 januari 1377 door Klaas geheten *Coel* van Maarheze de smid in erfelijke cijns gegeven aan Jacob Gerardsz. Groy, zoon van wijlen Jacob van Driel, voor 8 pond per jaar. Het perceel werd hierbij gesitueerd tussen erven van Evert van Lith - de hiervóór genoemde Evert de scheepsbouwer ter plaatse van het perceel van Het Bont Paardje - en Jan Coninc.² Het overige vierde deel werd door Klaas van Maarheze in cijns gegeven aan de zojuist genoemde Evert zoon wijlen Evert van Lith, zoals blijkt uit een schepenaakte van 3 januari 1381. Het ging hierbij om het vierde deel dat gelegen was naast het erf van wijlen Evert van Lith. Zijn zoon Evert droeg dit vierde deel vervolgens over aan Gijsbert Tolinc.³ Het zal hierna weer in handen gekomen zijn van

1 R. 1222, f. 59: *domus et aree cum suis attinentiis, site in Buscoducis ultra pontem Bladi inter hereditatem Arnoldi filii Demari de Venrode ex uno et inter hereditatem Arnoldi Wouters ex alio, tendentis cum utroque fine ad communem plateam.*

2 RANB, Collectie Provinciaal Genootschap 50: *Iacobus filius Gerardi dicti Groy, filii quondam Iacobi dicti de Dryel, promisit ut debitor principalis se daturum et soluturum Nycholao dicto Coel de Maerheze fabro annuum et hereditarium census octo librarum monete - - - met Kerstmis ex tribus quartis partibus cuiusdam domistadii siti in Buscoducis ultra pontem Bladi inter hereditatem Iohannis dicti Coninc ex uno latere et inter hereditatem quondam Everardi dicti de Lyt ex alio latere, scilicet dividendo dictum domistadium in quatuor partes equales ex tribus quartis partibus dicti domistadii sitis contigue dictam hereditatem prefati Iohannis Conincs, quas tres quartas partes primodictus Iacobus erga dictum Nycholaum pro predicto censu octo librarum dicte monete ad census adquisierat - - -*

3 R. 1176, f. 162: *Everardus filius quondam Everardi de Lyt, emptoris bladi, medietatem domus et aree site in Buscoducis ultra pontem Bladi inter hereditatem Petri Conincs ex uno et inter hereditatem Henrici dicti Tolincs ex alio, scilicet illa medietas que sita est contigue iuxta hereditatem dicti Henrici Tolincs, quam medietatem dictus quondam Everardus de Lyt erga Ghibonem dictum Nouden emptore bladi adquisierat, prout in litteris, et super qua medietate Emelricus et Metta liberi dicti quondam Everardi ad opus primodicti Everardi, eorum frater, renunciassent, prout in litteris[?]; insuper quartam partem cuiusdam domistadii, siti ibidem inter hereditatem Iohannis Coninc ex uno et inter hereditatem et inter hereditatem quondam Everardi de Lyt predicti ex alio, scilicet ex quarte parte que sita est contigue iuxta dictam hereditatem ...[?] quondam Everardi de Lyt, que quarta pars predictus Everardus erga Nycholaum dictum*

Evert of van de hiervóór genoemde Jan Berwout (zie onder II), want uit de belendigen blijkt dat het later deel uitmaakte van het complex van Jan Berwout (perceel van Het Bont Paardje). De overige drie vierde delen werden op 2 maart 1390 door Gibo van der Smedebroec verkocht en overgedragen aan Aart Liesbetsz. van Vladeracken. Gibo had die delen gekocht van Jacob Gerardsz. Groy.¹

Hierna komen we deze huisplaats pas weer in de bronnen tegen in 1426, zij het dat nu gesproken werd van een huis en erf. Op 3 augustus van dat jaar droeg Gillis zoon van wijlen Hendrik Boyen een pacht van een mud rogge uit 'huis en erf gelegen in 's-Hertogenbosch ovevr de Korenbrug tussen erf van Jan Coninc en erf van Evert *scipmaker*' over aan Hendrik natuurlijke zoon van Aart van Vladeracken. Gillis had die cijns verkregen van Klaas van Maarheze de smid.² Op 12 oktober transporteerde Korstiaan van Loon de timmerman als echtgenoot van Luitgard dochter van Aart Last een cijns van 10 pond uit onder meer een huis en erf van Aart van Vladeracken Liesbettez. tussen erf van Jan Coninc en Hubert Osman.³ Deze laatste was, zoals hierboven is uiteengezet, enige tijd bezitter van het perceel van Evert van Lith de scheepsbouwer (Het Bont Paardje) geweest.

Dat het complex in het bezit is geweest van Hendrik natuurlijke zoon van Aart van Vladeracken blijkt uit enkele schepenakten uit het jaar 1452. Op 9 mei van dit jaar droeg Jacob zoon van Hendrik van Bijstervelt als echtgenoot van Aleid dochter van wijlen Alard van Driel en van wijlen Johanna van Veen, die later gehuwd was met Hendrik natuurlijke zoon van Aart van Vladeracken, onder andere de helft van drie vierde delen in de huisplaats over aan Dirk Dirksz. van der Elst. Hendrik natuurlijke zoon van Aart van Vladeracken had die drie vierde delen verkregen van Jan van Vladeracken Liesbettez. Ook het recht op de één mud rogge uit het huis en erf werd bij deze gelegenheid aan Dirk overgedragen.⁴ Een dag later transporteerde Jan Jansz. Loenman als echtgenoot van Berthe weduwe van wijlen Hendrik natuurlijke zoon van wijlen Aart Vladeracken het vruchtgebruik van Berthe in de helft van het huis en erf en in de genoemde roggepacht aan Dirk Dirksz. van der Elst. Kinderen van wijlen Aart Vladeracken droegen hun recht op de helft van dat huis en de pacht over aan genoemde Dirk.⁵

Coel de Maerheze ad censum adquisierat, prout in litteris, simul cum edificiis in dicta quarta parte consistentibus, ut dicebat, hereditarie vendidit Ghiselberto Tolinc, supportavit - - -, exceptis censu domini ducis et hereditario censu novem librarum et decem solidorum monete et hereditario censu XX solidorum antique pecunie ex premissis solvendis, hoc eciam addito quod dictus emptor solvet ex dicta quarta parte integrum² censum domini ducis ex dicto domistadio integre solvendum de iure.

- 1 R. 1178, f. 94v.: *Ghibo dicto vander Smedebroec tres partes cuiusdam domistadii, siti in Buscoducis ultra pontem Bladi inter hereditatem Iohannis Coninc ex uno et inter hereditatem quondam Everardi de Lyt ex alio, scilicet dividendo dictum domistadium in quatuor partes equales, tres partes de dictis quatuor partibus, tres partes de hiis sitas contigue iuxta dictam hereditatem prefati Iohannis Coninc, simul cum edificiis in dictis tribus partibus stantibus, venditas a Iacobo filio Gerardi dicti Groy, filii quondam Iacobi de Driel, prout in litteris, hereditarie vendidit Arnolde de Vladeracken, filio Elisabeth, supportavit cum litteris et iure.*
- 2 R. 1197, f. 121v.: *Egidius Boyen, filius quondam Henrici Boyen, hereditariam pactionem unius modii siliginis mesure de Buscoducis, solvendam hereditarie Purificationis ex domo et area sita in Buscoducis ultra pontem Bladi inter hereditatem Iohannis Coninc et hereditatem Everardi scipmaker, supportatam Egidio predicto a Theoderico filio quondam Nycolai Coel de Maerheze fabri, prout in litteris, hereditarie supportavit Henrico filio naturali quondam Arnoldi de Vladeracker¹.*
- 3 R. 1196, f. 4v.: *ex domo et area Arnoldi de Vladeracken Lijsbetten soen, sita in Buscoducis ultra pontem Bladi inter hereditatem quondam Iohannis Coninc ex uno et inter hereditatem Huberti Osman ex alio.*
- 4 R. 1222, f. 187v.-188. Op 21 juli deed Thomas Gerardsz. van Doerne zijn naastingsrecht gelden (R. 1222, f. 328).
- 5 R. 1222, f. 59: *Iohannes Loenman, filius Iohannis, maritus et tutor legitimus ut dicebat Berthe sue uxoris, relicte quondam Henrici filii naturalis quondam Arnoldi de Vladeracken, usufructum dicte Berthe ut dicebat competentem in medietate domus et aree cum suis attinentiis, site in Buscoducis ultra pontem Bladi inter hereditatem Arnoldi filii Demari de Venrode ex uno et inter hereditatem Arnoldi Wouters ex alio, tendentis cum utroque fine ad communem plateam; insuper in medietate hereditarie pactionis unius modii siliginis mesure de Buscoducis, solvende hereditarie ex domo et area predicta, ut dicebat, legitime supportavit Theoderico vander Elst, filio quondam Theoderici vander Elst - - -, salvo dicto Iohanni Loenman filio Iohannis suo censu trium librarum monete, sibi hodierna die promissa iuxta continentiam*

Op 20 november van hetzelfde jaar droeg Dirk onder meer de drie vierde delen in de huisplaats en in de roggepacht en de helft van het genoemde huis en erf over aan Jan Marten Aartsz.¹ Deze laatste verkreeg op 26 juli 1460 ook een cijns van 3 pond uit dit huis, die Dirk Dirksz. van der Elst beloofd had aan Luitgard dochter van Aart Aartsz. van Vladeracken.² Een cijns van eveneens 3 pond die Dirk op 10 mei 1452 aan Jan Jansz. Loenman beloofd had,³ werd op 10 november 1470 overgedragen aan het Sint-Claraklooster in 's-Hertogenbosch.⁴

Op 17 juni 1466 vestigde Jan Marten Aartsz. (*Noyts soen*) zelf een cijns van 20 schellingen op het huis ten behoeve van de de Illustere-Lieve-Vrouwebroederschap. Als belendingen werden hierbij nu opgegeven Elizabeth weduwe van wijlen Dirk Bull en haar kinderen aan de ene en Aart Woutersz. aan de andere zijde.⁵ Het perceel van de weduwe Bull lag op de hoek van de Molenstraat en de Koepoortstraat (Sint-Jansstraat).⁶ Op 25 april 1482 droeg Jan Marten Aartsz. zijn vruchtgebruik op

litterarum desuper confectarum, ut dicebat. Testes Loenman et Buck. Datum X maii, quarta post Cantate. Arnoldus et Luytgardis, liberi quondam Arnoldi de Vladeracken, cum tutore, tres quartas partes ad ipsos et ad Gerardum eorum fratrem ut dicebant spectantes in medietate domus, aree et pactionis predictorum, ut dicebant, hereditarie supportaverunt Theoderico vander Elst, filio quondam Theoderici vander Elst - - -, salvo dicto Luytgardi suo censu trium librarum monete, sibi hodierna die promissa iuxta continentiam litterarum desuper confectarum, ut dicebant. Testes, datum supra.

- 1 R. 1223, f. 253-253v.: *Theodericus vander Elst, filius quondam Theoderici vander Elst, medietatem que ad Iacobum filium quondam Henrici de Bistervelt, maritum et tutorem Aleydis sue uxoris, filie quondam Alardi de Driel, ab eodem quondam Alardo et quondam Iohanna dicta de Veen, uxore dum vixerat quondam Henrici filii naturalis quondam Arnoldi de Vladeracken, pariter genite, spectabat in tribus quartis partibus cum suis edificiis domistadii siti in Buscoducis ultra pontem Bladi inter hereditatem quondam Iohannis Coninc ex uno et inter hereditatem Iacoby Goeveye ex alio; item in quadam hereditate cum suis edificiis sita in Buscoducis ultra pontem Bladi inter hereditatem Gerardi Koeter ex uno et inter quandam viam spectantem ad Iohannem die Bye ex alio; insuper in hereditaria pactione unius modii siliginis mesure de Buscoducis, solvenda hereditarie Purificationis ex domo et area sita in Buscoducis ultra pontem Bladi inter hereditatem Iohannis Coninc et Everardi schipmaker, quam medietatem trium quartarum partium domistadii, hereditatis et pactionis predictorum dictus Theodericus vander Elst erga dictum Iacobum filium quondam Henrici de Bistervelt acquisierat; insuper medietatem domus et aree cum suis attinentiis, site in Buscoducis ultra pontem Bladi inter hereditatem Arnoldi filii Demari de Venray ex uno et inter hereditatem Arnoldi Wouters ex alio; item medietatem hereditarie pactionis unius modii siliginis mesure de Buscoducis, solvende hereditarie ex domo et area predicta, de quibus medietatibus iamdictis dictus Theodericus vander Elst tres quartas partes que ad Arnoldum, Gerardum et Luytgardem liberos quondam Arnoldi de Vladeracken, filii quondam Arnoldi de Vladeracken spectabant, erga eosdem Arnoldum et Luytgardem acquisierant et de quibus medietatibus reliqua quarta pars dicto Theoderico de morte dicti quondam Henrici filii naturalis quondam Arnoldi de Vladeracken iure successionis hereditarie advoluta est, ut dicebat, hereditarie supportavit Iohanni filio Martini Arts soen - - -, exceptis hereditario censu trium librarum monete quem dictus Theodericus promiserat se daturum et soluturum Iohanni Loenman, filio Iohannis, et hereditario censu trium librarum dicte monete quem dictus Theodericus promiserat se daturum Luytgardi filie quondam Arnoldi de Vladeracken ex premissis.*
- 2 R. 1230, f. 331. Luitgard had deze cijns, die zij op 10 mei 1452 verkregen had van Dirk Dirksz. van der Elst (R. 1222, f. 59), op 3 decembebr 1455 overgedragen aan haar broer Gerard (R. 1226, f. 233).
- 3 R. 1222, f. 59.
- 4 R. 1240, f. 187.
- 5 R. 1235, f. 154: *Iohannes filius quondam Martini Noyts soen hereditarie vendidit mihi ad opus fraternitatis beate Marie virginis in Buscoducis hereditarium censum viginti solidorum monete, solvendum hereditarie Purificationis de et ex domo et area cum suis attinentiis, sita in Buscoducis ultra pontem Bladi inter hereditatem Elisabeth relicte quondam Theoderici Bull et eius liberorum ex uno et inter hereditatem Arnoldi filii quondam Arnoldi Wouters soen ex alio, tendentibus a communi vico ad hereditatem dictorum Elisabeth et eius liberorum et communem vicum.*
- 6 Zie bv. akte van 3 maart 1481 (R. 1250, f. 260-260v.): *Dicti Gerardus et Zuzanna eius soror atque Lambertus maritus ut supra (= liberi quondam Theoderici Bulle, filii quondam Iohannis Bulle, et Lambertus filius quondam Henrici Philips soen tamquam maritus et tutor legitimus ut dicebat Bele sue uxoris, filie dicti quondam Theoderici Bulle, cum tutore) tres quintas partes ad ipsos ut dicebant spectantes in domo lapidea et area quondam Iohannis Loenman, sita in Buscoduci ultra pontem Bladi supra conum*

het huis over aan zijn zoon Bernard. Tot het complex hoorde nu ook een achterhuis en oliemolen.¹ Bernard op zijn beurt droeg het met een aangrenzend huis in de Koepoortstraat op 23 april 1496 over aan Peter zoon van wijlen Reinier Kersmeker,² en deze op 15 september 1497 aan Hendrik Bull, zoon van wijlen Dirk Bull.³

In het begin van de achttiende eeuw behoorde het perceel ten noorden van Het Bont Paardje (Molenstraat 7-13) aan de bierbrouwer Willem Geenhoven. Er stond een huis op dat De Roemer heette. Op 29 mei 1732 werd het door de curatoren van de boedel voor 300 gulden, met een aangrenzende stal à f 80, verkocht aan de Bossche advocaat mr. Abraham Justus Verster en Otto Juijn, drossaard van Loon op Zand.⁴

Bezitters van de huisplaats, later huis en erf:

Klaas van Maarheze de smid 19 januari 1377 3/4 huisplaats ten erfcijns →

Jacob Gerardsz. Groy, zoon van wijlen Jacob van Driel

Klaas van Maarheze vóór 3 januari 1381 1/4 huisplaats ten erfcijns →

Evert Evertsz. van Lith 3 januari 1381 1/4 huisplaats →

Gijsbert Tolinc

Gerard Groy vóór 2 maart 1390 3/4 →

Gibo van der Smedebroec 3/4 huisplaats 2 maart 1390 →

Aart van Vladeracken Liesbettenz.

vóór 3 augustus 1426 3/4 zijn natuurlijke zoon Hendrik

erfgenamen 9 mei 1452 de helft in 3/4 huisplaats →

vici quo itur versus portam dictam die Coepoert inter hereditatem Iohannis filii quondam Martini Arnts soen ex uno, tendente a communi vico ad hereditatem dicti Iohannis filii quondam Martini Arnts soen; insuper quoddam stabulum situm ibidem inter hereditatem Gerardi Cloet ex uno et inter hereditatem dicti Iohannis filii quondam Martini Arnts soen, via quadam interiacente, et inter hereditatem Arnoldi Wouters ex alio, tendens a communi vico ad hereditatem heredum quondam Hermanni de Amerzoyen, simul cum iure utendi dicta via similiter Arnoldo Wouters eciam ius in eadem via habente, quas domum lapideam et aream et stabulum predictas simul cum quibuscumque hereditatibus ibidem sitis Theodericus Bull, filius quondam Iohannis Bull, erga Arnoldum Demaers, filius Demari Henrix soen de Venrode, maritus et tutor legitimus Lerye sue uxoris, filie quondam Iohannis Loenman, ad censum acquisierat, prout in litteris, hereditarie supportavit eisdem Iohanni et Henrico fratribus.

1 R. 1251, f. 398: *Iohannes filia quondam Martini Arnts soen tamquam relictus quondam Luytgardis sue (uxoris), filie quondam Henrici Passe, pronunc maritus legitimus ut dicebat Katherine sue uxoris, filie quondam Henrici de Achel, et ipsa cum eodem tamquam cum tutore usufructum eidem Iohanni et totum ius hereditarium ad ipsos Iohannem et Katherine ut dicebat spectantes in domo, area ac domo posteriori necnon molendino quo teritur oleum, cum suis iuribus et attinentiis, sitis in Buscoducis ultra pontem Bladi inter hereditatem Thome filii quondam Arnoldi Arnt Wouters soen ex uno et inter hereditatem Iohannis filii quondam Theoderici Bullen et Henrici sui fratris ex alio, tendentibus a communi vico ad hereditatem dictorum Iohannis et Theoderici¹ fratrum, quemadmodum² premissa ibidem sita sunt, ut dicebant, legitime et hereditarie supportaverunt Bernardo filio Iohannis et quondam Luytgardis predictorum.* Op 17 juni 1485 vestigde Jans zoon en rechtsopvolger Bernard een cijns van 9 Rijns gulden op dit complex (R. 1254, f. 447v.).

2 R. 1265, f. 44v.: *Bernardus filius quondam Iohannis Martens soen domum et aream sitam in Buscoducis ad pontem Bladi ad locum dictum opten Ulenborch inter hereditatem heredum quondam Arnoldi Wouters ex uno et inter hereditatem heredum quondam Theoderici Bull ex alio, tendentem a communi platea ad hereditatem dictorum heredum quondam Theoderici Bull; insuper domum et aream sitam in Buscoducis in vico dicto die Coepoortstraet inter hereditatem Henrici Bul ex utroque latere, tendentem a dicto vico retrorsum ad hereditatem heredum quondam Arnoldi Wouters soen, ut dicebat, hereditarie vendidit Petro filio quondam Reyneri Kersmeker.*

3 R. 1265, f. 640v.

4 R. 1720, f. 291-292.: *eene huijsinge en woninge genaamt Den Romer, gelegen op den Ulenborg, gebruyckt werdende by Jan Brouwers, ex uno een ganckjen, ex alio het bont Paartjen, streckende voor van 't gemeene ganckjen tot op erve van Willem van Hanswijck en Jan Berckhoff.*

Dirk Dirksz. van der Elst
andere erfgenamen van Hendrik 10 mei 1452 3/4 in de helft van huis en erf →
Dirk Dirksz. van der Elst huis en erf 20 november 1452 →
Jan Marten Aartsz. 25 april 1482 zijn recht →
zijn zoon Bernard 23 april 1496 →
Peter Reiniersz. Kersmeker 15 september 1497 →
Hendrik Dirksz. Bull

Excursie

Verder is er echter nog sprake van een andere huisplaats (*domistadium*), waarvan ik aanvankelijk aannam dat die noordwaarts aan het perceel van Het Bont Paardje gelegen zou hebben. De bezitters ervan droegen namen die ook bij de zojuist genoemde huisplaats voorkwamen, zoals Van Vladeracken en Van der Elst. Opmerkelijk is dat de in de akte genoemde belendingen vanaf het begin tot het eind van de vijftiende eeuw dezelfde zijn gebleven, terwijl de belenders al lang andere waren geworden: ‘tussen een stenen gebouw gewoonlijk geheten gevel van een stenen huis van wijlen Jan Coptiten aan de ene en tussen de stenen muur van een stenen voorhuis van Jacob Copgovy aan de andere zijde, strekkend van de openbare straat achter tot aan de dakdrup van het stenen achterhuis van Jacob Copgovye voornoemd’.¹

Met het stenen huis van Jacob Copgovy kon het latere huis Het Bont Paardje bedoeld zijn en met het huis van Jan Coptiten het huis op de hoek van de Molenstraat en de Sint-Jansstraat.

In 1429 werd het complex uitgewonnen wegens niet-betaling van de cijns van 12 pond, waarbij de omschrijving nog iets ruimer was. De huisplaats zou even breed zijn geweest als de breedte van de genoemde gevel tussen die gevel en tussen de muur van het stenen voorhuis van Jacob Copgovy en vanaf die gevel tot aan de dakdrup van het genoemde achterhuis een breedte van 26 voet, dit wil zeggen ruim 17 meter. In de gegevens over de uitwinningsprocedure staat tevens vermeld dat Jacob Coptiten en Gerard van Vladeracken de huisplaats voor de genoemde 12 pond aan Jan van Vladeracken ten cijns hadden gegeven.²

Op 19 april 1423 droegen de kinderen van wijlen Jan Baliart het recht dat zij hadden verkregen bij testament van wijlen Jan van Vladeracken over aan Klaas Loenman. Deze laatste droeg hieruit het recht op de huisplaats en op een cijns van 12 pond uit die huisplaats over aan Dirk van der Elst. Ook uit deze blijkt dat Jan van Vladeracken deze huisplaats in cijns had gekregen van Jacob Jansz. Coptiten en Gerard van Vladeracken, schoonzoon van wijlen Jan. Vier weken later, op 11 en 14 mei, droegen andere erfgenamen van Jan van Vladeracken en van zijn vrouw Bele, dochter van Jacob van Meerlaar, hun rechten op het vierde deel van de huisplaats over aan Dirk van der Elst.³

1 Aldus bv. op 19 april 1423 (R. 1193, f. 350 nw.): *inter edificium lapideum dictum communiter ghevel domus lapidee quondam Iohannis Coptiten ex uno et inter murum lapideum anterioris domus lapidee Iacobi Copgovye ex alio, tendens a communi platea retrorsum usque stillicidium domus lapidee posterioris Iacopi Copgovye predicti*. Nog op 13 juli 1496 (R. 1265, f. 197-197v.): *inter edificium lapideum dictum communiter ghevel domus lapidee quondam Iohannis Coptiten ex uno et inter murum lapideum anterioris domus lapidee Iacobi dicti Cop goevye ex alio*.

2 R. 1800, f. 90-90v.: *quoddam domistadium cum suis edificiis, situm in Buscoducis ultra pontem Bladi inter edificium lapideum dictum communiter ghevel domus lapidee quondam Iohannis Coptiten ex uno et inter murum lapideum anteriorem domus lapidee Iacobi dicti Copgovye ex alio, tendens a communi platea retrorsum usque ad stillicidium domus lapidee posterioris dicti Iacobi Copgovye, et quod domistadium continet latitudinem suam per² ad latitudinem dicti edificii lapidei communiter ghevel vocati inter idem edificium lapideum ghevel vocatum et inter dictum murum lapideum domus lapidee anterioris dicti Iacobi Copgovye est situatum, et ab huiusmodi edificio lapideo communiter ghevel vocato usque ad dictum stillicidium domus lapidee posterioris dicti Iacobi Copgovye dictum domistadium continet latitudinem viginti sex pedatarum*.

3 R. 1193, f. 370v.-371 nw.

Op 19 februari 1429 transporteerde de weduwe van Dirk van der Elst, Margriet dochter van wijlen Aart van Vladeracken, de huisplaats aan Dirk van Hees, natuurlijke zoon van de Luikse domkanunnik Jan van Oss.¹ Op 24 maart van hetzelfde jaar droeg Dirk de cijns van 12 pond die uit de huisplaats ging over aan Jan van Orthen Willemsz.² De cijns moet al drie jaar niet betaald zijn, want kort hierop werd het erf door middel van uitwinning gerechtelijk op 11 mei 1429 toegewezen aan genoemde Jan van Orthen, die het overigens vervolgens op 3 augustus weer overdroeg aan genoemde Dirk van Hees (ook wel naar zijn vader van Oss genoemd).³

Op 29 december 1461 droeg Dirk van Oss de huisplaats met zijn bebouwing over aan Pirusus Hendriksz. Vos.⁴ Zijn erfgenamen transporteerden het op 31 december 1493 aan Jan zoon van wijlen Jan Moer en Barbara weduwe van Gerard Jacobsz.⁵ Jan Moer ten slotte transporteerde zijn helft op 13 juli 1496 aan Barbara, die aldus de hele huisplaats in haar bezit had gekregen.⁶ Probleem bij dit alles is dat niet geheel duidelijk is of dit complex naast het perceel van Het Bont Paardje gelegen was. De bezitters komen in het algemeen niet overeen met die van de hiervóór behandelde huisplaats. Alleen de genoemde Dirk van der Elst is er enige tijd bezitter van geweest. Omdat de indices van het Bosch' protocol van na 1500 gebrekkig zijn, is verder onderzoek zeer tijdrovend. Mogelijk kan het in een ander kader nog eens aangevat worden.

Bezitters van deze huisplaats:

Jacob Jansz. Coptiten en Gerard van Vladeracken 5 maart 1378 ten erfcijns →
Jan van Vladeracken
zijn erfgenamen 19 en 20 april 1423 en 11 en 14 mei 1423 →
Dirk Dirksz. van der Elst
zijn weduwe Margriet dochter van wijlen Aart van Vladeracken 19 februari 1429 →
Dirk van Hees, natuurlijke zoon van Jan van Oss, domkanunnik te Luik
11 mei 1429 uitwinning →
Jan Orthen Willemsz. 3 augustus 1429 →
Dirk van Oss (van Hees) 29 december 1461 →
Pirusus Hendriksz. Vos
zijn erfgenamen 31 december 1493 →
Jan Jansz. Moer en Barbara weduwe Gerard Jacobsz.
Jan Jansz. Moer 1/2 13 juli 1496 →
Barbara weduwe Gerard Jacobsz.

1 R. 1199, f. 299v. nw.

2 R. 1199, f. 312v. nw.

3 R. 1800, f. 90-90v. en ald. f. 119.

4 R. 1232, f. 139.

5 R. 1263, f. 265v.

6 R. 1265, f. 197-197v.

AANVULLEND ONDERZOEK MOLENSTRAAT

In verband met advisering werd op 23 maart 2004 kort en snel aanvullend archiefonderzoek ingesteld naar de bebouwing achter de westkant van de Molenstraat en met name naar de aanwezigheid van het Sint-Maartensgasthuis aldaar. Hiertoe werden hoofdzakelijk gegevens over eigenaren en bewoners uit de achttiende eeuw geraadpleegd. Dit heeft de volgende resultaten opgeleverd.

Het inkwartieringsregister van 1775 bood, in combinatie met het eerder verschenen verslag van het archiefonderzoek, een sleutel tot de gecompliceerde situatie ter plaatse.¹ Uit dit register blijkt dat achter Het Bont-Paardje (Molenstraat 15-19; wijk G 188) en het Schildersgasthuis (Molenstraat 23-27; G189) het Sint-Maartensgasthuis heeft gelegen. Molenstraat 29 (G190) was toen eigendom van A. van de Keer en nummer 31 (G191) van de weduwe C. van Warmont. Achter dit laatste perceel bevond zich een uitgang (G192) – mogelijk de toegang tot het latere Hofje van Koolen – en een tuin (G193). Dan volgt in het register het Sint-Maartensgasthuis (de nummers G194-198) met als nummer 196 een uitgang, wellicht naar de wal toe.

Ook een eigenaars- en bewonersregister uit 1753 heeft, overigens minder gedetailleerd, deze indeling, zij het dat daar voor de nummers 194-198 abusievelijk het *Schildersgasthuis* in plaats van het *Sint-Maartensgasthuis* wordt genoemd.²

Het verpondingsregister van circa 1700 heeft na het hoekhuis Molenstraat 31:

Coenraet Dircx, eigenaer, getaxeert op twintigh ponden, comt den achsten penninck

II £ I st.

(in margine bij bovenstaande post: *dese wooninge is tot een gasthuijs geappropriert² den 23 september 1685, betaelt niet*).

S^d. Martens gasthuijs, eigenaer, getaxeert op acht ponden, comt den achsten penninck I £

Deselve eigenaer getaxeert op acht ponden, comt den achsten penninck I £

Deselve eigenaer getaxeert op acht ponden, comt den achsten penninck I £

Het Sint-Maartensgasthuis is gesticht in 1684 krachtens testamenten van de gebroeders Koenraad en Peter Dirksz. van Boxtel van respectievelijk 1668 en 1682. Hiertoe werden *geappropriereert ende bequaem gemaect drie huijskens, den testatoiren mit haere rechten ende toebehoortten, staende opden Uijlenborgh, sijnde de helfte van eertijts gewesene olijmeulen genaemt S^{de}. Martten, onder malcanderen gedeelt tegens Caspar Eeckhoff*.³ Waarschijnlijk is het deze oliemolen die voorkomt als achterste belending van een transportakte betreffende Het Bont-Paardje van 31 maart 1661: *neffens erfve Wouter Aertse Legius ex uno ende neffens huys ende erve Stoffel de Karsman ex alio, streckende voor van de gemeyne straet tot op de oliemolen van Laureyns van de Biechelaer*.⁴

Hoewel nader onderzoek nog wel meer gegevens aan het licht zou kunnen brengen, lijkt me hiermee de oorsprong van het Hofje van Koolen en de daar teruggevonden put wel verklaard te zijn. Waarschijnlijk heeft deze put toebehoord aan het hier in 1684/85 gestichte Sint-Maartensgasthuis.

Utrecht, 24 maart 2004

1 GAHt, Oud-archief 1430.

2 GAHt, Oud-archief 1408 (blok G van de Vismarkt).

3 GAHt, R. 1677, f. 186-191.

4 R. 1616, f. 182v.-183.